

ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ У ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ

Оцінка доказів із точки зору допустимості здійснюється, у першу чергу, судами першої та апеляційної інстанції, що зумовлено покладенням на них обов'язку безпосередньо дослідити докази. Такий підхід вітчизняного законодавця повною мірою відповідає міжнародному стандарту формування допустимих доказів, відповідно до якого оцінка доказів із точки зору їх допустимості виступає обов'язком національних судів.

Порядок вирішення питання про допустимість доказів законодавцем диференціюється залежно від очевидності допущеного порушення норм кримінального процесуального закону, яке є підставою для визнання доказів недопустимими. За загальним правилом, визначеним ч. 1 ст. 89 КПК України, суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення [1]. Виключення з цього правила складають випадки очевидної недопустимості доказів: у разі її встановлення під час судового розгляду суд, керуючись ч. 2 ст. 89 КПК України, повинен визнати докази недопустимими [1].

Ініціювання вирішення судом питання про допустимість доказів можливе як за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК України) [1], так і з власної ініціативи суду. Використання судом повноважень щодо визнання доказів недопустимими за власною ініціативою отримало схвальну оцінку у доктрині кримінального процесу [2, с. 166] та пояснюється тим, що норми ч. ч. 1 і 2 ст. 89 та ч. 1 ст. 94 КПК України містять імперативну вказівку на здійснення оцінки доказів судом, у зв'язку з чим він виступає самостійним суб'єктом ініціювання розгляду питання про недопустимість доказів під час судового провадження [3, с. 378].

Тягар доказування допустимості доказів покладається на сторону, що їх подає (ч. 2 ст. 92 КПК України), з одночасним наданням їй права наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК України) [1]. Покладення тягара доказування на слідчого, прокурора зумовлено необхідністю неухильного дотримання ними вимог процесуальної форми і ґрунтується на вимогах закріпленої ст. 9 КПК України засади законності, а на сторону захисту, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – наданням їм права збирати докази шляхом здійснення дій, які здатні забезпечити подання суду допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України)

[1]. У судовій практиці недоведення стороною кримінального провадження допустимості доказів, наданих нею та поставлених під сумнів, призводить до визнання їх судом недопустимими (постанова Верховного Суду від 26.02.2019 р. у справі № 331/5187/15-к) [4].

Вирішення питання про допустимість доказів здійснюється на основі внутрішнього переконання суду, межі якого обмежуються закріпленими у ч. ч. 1 – 3 ст. 87 КПК України істотними порушеннями прав та свобод людини та уточнюються у ст. 90 КПК України. Відповідно до вказаної норми, рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів [1]. Водночас, як обґрунтовано вказує Верховний Суд, суд не має права при оцінці допустимості доказів керуватись оцінкою допустимості цих доказів іншим судом під час розгляду іншого кримінального провадження відносно інших осіб (постанова від 24.05.2018 р. у справі № 332/2781/15-к) [5].

У разі визнання доказів недопустимими суди першої та апеляційної інстанцій, виходячи зі змісту ч. ч. 1 і 4 ст. 370, ч. 3 ст. 374, ч. 1 ст. 419 і ч. 2 ст. 420 КПК України, повинні навести мотиви такого рішення. На необхідність дотримання вказаних норм звертає увагу Верховний Суд, який відзначає, що для визнання доказу недопустимим та належного мотивування такого рішення суд має вказати на конкретні порушення вимог КПК, які були допущені під час його отримання (постанова від 05.02.2019 р. у справі № 463/1883/15-к) [6]. При визнанні того чи іншого доказу недопустимим, суд має зазначати конкретну норму процесуального закону, порушення якої, з урахуванням наслідків такого порушення та можливості (неможливості) їх усунення, дає підстави дійти висновку щодо недопустимості того чи іншого доказу... Ні суд першої інстанції у вирокі, ні апеляційний суд в ухвалі, погодившись з висновками про визнання окремих доказів у справі недопустимими, не зазначили, які саме норми процесуального закону було порушено під час проведення слідчих дій, не проаналізували наслідків цих порушень, яким чином це вплинуло на питання доведеності винуватості (невинуватості) ОСОБА_2 та наскільки вони перешкодили прийняти законне й обґрунтоване судове рішення у справі (постанова від 25.09.2018 р. у справі № 210/4412/15-к) [7].

Верховний Суд як суд касаційної інстанції надає оцінку допустимості доказів у контексті встановлення наявності/відсутності стверджуваних у касаційній скарзі порушень норм кримінального процесуального закону. У переважній більшості випадків Верховний Суд вказує на правильність/неправильність здійсненої судами першої та апеляційної інстанції оцінки доказів із точки зору їх допустимості. Водночас, в окремих випадках він надає самостійну оцінку допустимості доказів, які досліджувалися судами першої та апеляційної інстанції. Визнаючи докази недопустимими, Верховний Суд за достатності інших наявних у кримінальному провадженні доказів змінює оскаржувані судові рішення

ня шляхом виключення з їх мотивувальної частини посилання на недопустимі докази (постанова від 20.06.2019 р. у справі № 607/12579/17-к) [8]. За недостатності наявних доказів Верховний Суд, констатує недопустимість окремих з них, скасовує оскаржувані судові рішення та закриває кримінальне провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості обвинуваченого в суді та вичерпанням можливості їх отримати (постанова від 22.05.2019 р. у справі № 710/179/17) [9].

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Панова А.В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2016. 226 с.
3. Ковальчук С.О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2017. 618 с.
4. Постанова Верховного Суду від 26.02.2019 р. у справі № 331/5187/15-к (провадження № 51-4859км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80588186>.
5. Постанова Верховного Суду від 22.05.2018 р. у справі № 459/3331/16-к (провадження № 51-43км18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74551561>.
6. Постанова Верховного Суду від 05.02.2019 р. у справі № 463/1883/15-к (провадження № 51-4757км17). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79776361>.
7. Постанова Верховного Суду від 25.09.2018 р. у справі № 210/4412/15-к (провадження № 51-80км17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76859981>.
8. Постанова Верховного Суду від 20.06.2019 р. у справі № 607/12579/17-к (провадження № 51-10151км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82636244>.
9. Постанова Верховного Суду від 22.05.2019 р. у справі № 710/179/17 (провадження № 51-7451км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82001773>.

Ключові слова: допустимість доказів, визнання доказів недопустимими, тягар доказування, мотивування судового рішення.

Ключевые слова: допустимость доказательств, признание доказательств недопустимыми, бремя доказывания, мотивирование судебного решения.

Key words: admissibility of evidences, recognition of evidences as inadmissible, burden of proof, motivation of the court judgment.